

Висновки. Багатство поетичних образів, художність і виразність поетичного мовлення, яскравий національний колорит, що стали ознакою творчості Т.Шевченка та інших українських поетів, заклали міцний фундамент, на якому вкоренилося розлоге дерево вітчизняного романсу. Від солоспівів М. Лисенка на вірші Великого Кобзаря започатковується традиція національної музичної Шевченкіани, що постійно збагачується й донині.

Література

1. Верес О.І. Кирпа Г.М, Чередниченко Д.С. Біла хата : читанка для 3 кл. чотириріч. поч. шк.. К.: Освіта, 1992. 288с.
2. Грінченко М. О. Шевченко і музика. Вибране К. : Рад. письменник, 1959 р. 456 с.
3. Гуйванюк Н. В. Мова пісні – душа співця. Чернівці.: Спілка, 2003. -312 с.
4. Коструба С.С., Івасько Н.С., Жовнір О.Д. Чиста криниця: читанка для 4 кл. чотириріч. поч. шк. К.: Форум, 2002. 351с.
5. Кошиць О. А. Про українську пісню й музику. К.: Муз. Україна, 1993.
6. Людкевич С. П. Форма солоспіву у М. Лисенка (Спроба аналізу) *Дослідження і статті*. К. . 1976 . С. 159-170
7. Малишев Ю.В. Солоспіви: нариси та нотатки про українську вокальну лірику. К.: Музична Україна, 1968. 219 с.
8. Нудьга Г. А. Пісні та романси українських поетів : в 2-х т Київ : Рад. Письменник,1956.
9. Савченко О.Я. Літературне читання: підручник для 3 класу. К.: Освіта, 2013. 192с.
10. Савченко О.Я. Читанка: підручник для 2 класу. К.: Освіта, 2010. Ч.ІІ. 160 с.
11. Сердюк О. В. , Уманець О. В. , Слюсаренко Т. О. Українська музична культура: від джерел до сьогодення (Навч. монографія). Харків.: Основа, 2002. 426 с.
12. Скрипченко Н.Ф., Савченко О.Я., Волошина Н.Й. Читанка: підручник для 4 кл. чотириріч. поч. шк. К.: Освіта, 1993. 336с.

В. Федоренко ,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – старший викладач Т. Маринчук

СЛУХАННЯ УКРАЇНСЬКОГО РОМАНСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК СКЛADOVA ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Відчуття причетності до культури своєї нації починає закладатися на основі знайомства дитини з кращими мистецькими надбаннями власного народу. На уроках у

початковій школі учні залюбки слухають українські народні казки і легенди, пробують декламувати вірші вітчизняних поетів, вивчають прикмети народного календаря, співають народних пісень. З особливою емоційною силою на формування патріотичних почуттів та естетичного смаку школярів впливає музичне мистецтво, знайомство з яким найзручніше розпочинати з вокальних жанрів. Поєднання слова і мелодії робить музику зрозумілішою для дитячого сприйняття, особливо у тих творах, де втілені образи рідної природи, імітуються звуки лісу, поля, птахів, шуму дерев. Попередній аналіз української вокальної мініатюри засвідчує наявність значної кількості творів, де ці образи проявляються з особливою силою. Такі пісні й романси бажано використовувати для слухання з учнями початкової школи, адже вони можуть стати важливою складовою системи їх патріотичного виховання.

Аналіз попередніх досліджень. Український романс вивчався науковцями у різні періоди. В останній третині ХХ ст. ґрунтовні дослідження у цій галузі здійснили Т.Булат [1] і Б.Фільц [3]. Розкриваючи особливості творчості українських композиторів ХХ ст., О.Верещагіна-Білявська і Л.Холодкова, характеризують пісні й романси Я.Степового, К.Стеценка, Ф.Надененка та інших композиторів [2].

Мета статті. На основі вивчення змісту зразків українського романсу та аналізу наукових джерел, автор статті ставить за мету розкрити особливості втілення образів рідної природи у вокальних мініатюрах українських композиторів, зразки яких можна використовувати для слухання музики з учнями початкової школи, адже формування патріотичних почуттів варто починати з формування розуміння краси українських краєвидів, захоплення поетичним багатством образів рідної природи, відчуття власної причетності до життя свого краю.

Виклад основного матеріалу. Жанр романсу в Україні має особливе значення, адже саме в галузі вокальної музики втілюються демократичні тенденції національної культури і саме тому ця музика є доступною за розумінням її змісту вже у молодшому шкільному віці. Зазвичай, зміст романсів пов'язаний з втіленням ліричних почуттів, проте, розкриваючи їх, часто зображуються картини природи, які композитори насичують емоційністю і пристрасністю. До речі, психологізація образів природи, їх зображення через людські почуття є однією з типових рис національного мистецтва. Для дитячого сприйняття доступним є зміст романсів М.Лисенка, в яких провідними стають

образи природи в романсах М.Лисенка – „У гаю, гаю вітру немає”, „Садок вишневий”, „Місяцю-князю”, „На сірій скелі мак цвіте”, „Айстри”, „По діброві вітер віє”, „Княжна” тощо.

Серед цих романсів зустрічаємо опору на жанри баркароли і ноктюрну, в центрі яких постає саме природа. До романсів-ноктюрнів відноситься „Місяцю-князю” М.Лисенка на слова І.Франка. Ознаки ноктюрну тут – інтимність висловлювання, відсутність раптових емоційних зрушень.

На жанр баркароли спирається романс М.Лисенка „Садок вишневий”. Його типові ознаки – хвилеподібний малюнок фортепіанного вступу, що створює ефект коливання хвиль. По-особливому змальовує звуками природу М.Лисенко в романсі „Княжна” на початкові строфи однойменної поеми Т.Шевченка. В ньому композитор засобами музичної виразності передав зорові уявлення (картини природи), а також вивів на передній план людину, змалював цілісний художній образ, який не має відповідника в поетичному першоджерелі. У змалюванні природи Дніпра композитор також вдається до жанру баркароли. Можна стверджувати, що використання жанрових ознак ноктюрну і баркароли у романсах М.Лисенка втілює прийом „узагальнення через жанр”, за якого певний жанр виступає носієм ліричних почуттів. .

„Ноктюрн” Я.Степового, „Місяць закоханий в ніч” П.Сениці, „Вечірня пісня” К.Стеценка, „Гаснут заката лучи” та „Южная ночь” В.Сокальського також спираються на ознаки жанру ноктюрну, змальовуючи образ нічної природи. Поетизує народну пісню в романсі-ноктюрні на слова Нікітіна „Вот уже вечер идет” Підгорецький. Жанр ноктюрну створює особливо поетичний настрій від спілкування людини з природою в романсі „Гаснут заката лучи” на вірші Ю.Шпажинського цього ж композитора.

Зазвичай, дітям подобається знаменита „Вечірня пісня” К. Стеценка, в якій також присутні ознаки ноктюрну, що поєднуються з характерними рисами колискової. Ознаки колискової – тип заколисувального руху та характерні інтонації низхідного секвенційного звороту. Ознаками ноктюрну стали особливий колорит тональності Ля-бемоль мажор з м’яким звучанням мелодії; хроматизація голосів фортепіанного супроводу; струнке гармонічне начало, якому підкоряється уся хроматизація; наявність органних пунктів, що стають тлом для хроматичного руху, стабілізують його і привносять в музику відчуття спокою, характерне для жанру ноктюрна.

Романси і пісні К.Стеценка посідають особливе місце в українській камерно-вокальній музиці. Композитор у своїх мініатюрах майстерно втілює образи природи, світ людських переживань, роздуми про долю народу. Звичайно, учням молодшого шкільного віку найближчими для сприйняття будуть солоспіви, в яких відтворюються образи природи, імітуються її звуки. Іноді у романсах К.Стеценка з'являється прийом звуконаслідування. Так, у романсі на вірші Т.Шевченка „Вечір” („Сонце заходить, гори чорніють”) композитор відтворює спів пташки на словах „пташечка тихне” у партії фортепіано. Зовсім інший настрій панує в романсі К.Стеценка на вірші Лесі Українки „Дивлюсь я на яснії зорі”. Застиглість холодних байдужих зірок, що ніби глузують над героєм мініатюри, передається по-особливому організованому мелодичному руху вокальної партії. Дві фрази першого речення однакові за інтонаційним і ритмічним складом, що підкреслює їх статику, застиглість. Споглядальне і драматичне органічно поєднується у вокальній мініатюрі, створюючи особливе відчуття ліричного пейзажу.

Звукозображальні моменти присутні в іншому романсі К.Стеценка на вірші Лесі Українки „Стояла я і слухала весну”. Повтори фраз мелодії в партії фортепіано створюють відчуття луни, співзвучної настроям ліричної героїні романсу.

Досить часто у романсах українських композиторів стан природи резонує душевним настроям їх героїв. В якості прикладу можна навести солоспів Підгорецького на вірші Бальмонта „Чайка”. Образ птаха стає втіленням трагічної безвиході, глибинного суму. Тут композитор не використовує прийоми звуконаслідування, але втілює образ природньої стихії, співзвучної душевному стану героя. Бурхливі сплески мелодії, напружені гармонії, поривчатий ритм розкривають увесь трагізм змісту.

С.Людкевич, який досконало володів засобами звукозображальності, у вокальних мініатюрах відтворює усі нюанси картинної образності поетичних текстів, ніби ілюструючи текст музикою. Голоси птахів відчуваються у вокальній партії та партії супроводу романсів „До соловейка”, „День і ніч падають сніги”. За допомогою прийомів фортепіанної фактури композитор передає образ бурхливого потоку гірської ріки в солоспіві „Черемоше, брате мій”, дзвонів – у „Подайте вістоньку”. Багато звукозображальних моментів з'являється в романсі на вірші Т.Шевченка „За байраком байрак”: спів півнів в мелодії голосу та інтонаціях супроводу, легке дихання ранкового вітерця у фортепіанних пасажах.

Висновки. Узагальнюючи наші спостереження над образним змістом і засобами музичної виразності у камерно-вокальній музиці українських композиторів початку ХХ століття, можна прийти до висновку, що романси вітчизняних авторів є доступним для сприймання учнями молодшої школи, здатні виховувати у них почуття захоплення красою рідної природи, формувати відчуття причетності до культури рідного краю та основи національної свідомості.

Література

1. Булат Т. Український романс. К.: Наук. думка, 1979. 314 с.
2. Верещагіна-Білявська О. Є., Холодкова Л. П. Українська музика ХХ ст.: Навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2010. 279 с.
3. Фільц, Б. М. Український радянський романс. К.: Наукова думка, 1970. 124 с.

О. Шикирінська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
Ю. Якименко,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти Вінницького державного
педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СПЕЦИФІКА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СІМ'Ї

Постановка проблеми. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) вперше виділено розділ «Родинне виховання», у якому йдеться про те, що необхідно створити умови для психологічного і фізичного розвитку особистості. Формування у дітей художніх потреб, смаків, інтересів значною мірою залежить від умілого поєднання батьками корисного і прекрасного, живої емоційності й поетичності творів мистецтва.

Рівень загальної культури сучасної людини значною мірою залежить від родинного виховання. Саме сім'я покликана бути осередком формування у дітей основ загальнолюдської моралі та передачі їм сімейних традицій. Необхідність